

Sanser i spill og følelser i fjellet: Den sensoriske skikjøreren

Senses and Emotions in the Mountains: The Sensorial Skier

Tarjei Tveito Skille

Rådgiver, Institutt for psykologi, UiT Norges arktiske universitet

Tarjei Tveito Skille har master i sosialantropologi (UiT, 2022), etter å ha gjennomført feltarbeid blant skikjørere i fjellene i Troms. Hans forskningsinteresser inkluderer sosialdynamikker og relasjonelle forhold ved skikjøring, og beslutningstaking i skredterreng. Han arbeider i dag ved Center for Avalanche Research and Education (CARE) ved UiT.

tarjeitveito@outlook.com/tarjei.t.skille@uit.no

Sammendrag

Denne artikkelen drøfter de sensoriske og sanselige uttrykkene og verdiene blant skikjørere som bedriver topttur i Tromsø, Nord-Norge. Fra et feltarbeid i vinterfjellet skildres empiriske turforløp som spiller opp sterke utslag av følelser, og underbygger betydningen av turlagsrelasjoner. Med inspirasjon fra sosialfenomenologiske antropologiske perspektiver og en autoetnografisk tilnærming beskriver denne artikkelen skikjørerenes egne opplevelser. Blant disse følelsene – som forsterkes av det sosiale samspillet – er både frykt, mestring, eufori og glede fremtredende. Opplevelsene og følelsene som skikjørerne kjenner på, er tradisjonelt underkommuniserte innenfor snø- og skredforskning som fagfelt, men er likevel vesentlige å sette seg inn i hvis vi vil forstå hvordan skikjørere opptrer under utfordrende forhold. Artikkelen demonstrerer nytten av antropologiske perspektiver og kvalitativ metodisk tilnærming, ikke bare for en økt forståelse av skikjøring i bratt terreng, men for skredforskning som fagfelt i sin helhet.

Nøkkelord

Topttur, sosiale relasjoner, snøskred, ski, autoetnografi

Abstract

This article discusses the sensorial and sensuous expressions and values among backcountry skiers who engage in skiing in Tromsø, North Norway. From fieldwork in the snowy winter mountains, empirical skiing experiences that evoke strong emotional responses are depicted. The sensuous effect is underpinned by experiencing together with friends. Inspired by social-phenomenological theories and an autoethnographic approach, this article describes the skiers' own perceptions and their in-the-moment experiences. Among the emotions that skiers experience – and which are amplified by social interaction – fear, accomplishment, euphoria and joy are prominent. The experiences and emotions skiers feel are usually under-communicated within the field of snow and avalanche research, but are nevertheless essential to investigate if we wish to understand the skiers who venture into the winter backcountry. The article demonstrates the usefulness of anthropological perspectives, not only for enhancing the understanding of steep skiing but also for avalanche research in general.

Keywords

ski-touring, social relations, avalanche, ski, autoethnography

Introduksjon – Stedstilhørighet og skiidentitet

Bruk av ski har en lang og omfangsrik historie, og er for mange nordmenn en tung identitetsmarkør. Sportshistorikeren Matti Goksøyr og folkloristen Thor Gotaas har, blant andre, vist hvordan ski har vært en viktig bestanddel i den norske nasjons- og identitetsbyggingen helt siden 1800-tallet (Goksøyr, 1998; Gotaas, 2011). I disse formative årene av norsk historie ble bruk av ski et symbol på en nasjonal identitet og norskhet (Pedersen, 2014). I norsk historie er ski et gjennomgående viktig verktøy; både samer, kvener og fjellbønder brukte det for jakt og transport (Birkely, 1994; Huntford, 2008), og nasjonale beretninger om birkebeinerne og polfarerne kunne ikke blitt fortalt uten skienes rolle. Likeså er pionertilskrivelsen av Sondre Norheim og utviklingen av telemarkssvingen og -utstyret i den moderne skisportens historie (Gotaas, 2011) en sterk befester av skienes posisjon i Norge.

I dag forbindes skien med friluftsliv eller sportsutøvelse, aktiviteter vi gjør for moro skyld og som rekreasjon (Breivik & Skille, 2012; Skille & Pettersen, 2016). De norske fjellene har aldri vært hyppigere besøkt (Engeset et.al, 2018). Vinterfjellet har blitt allemannseie: Tilgjengeligheten og brukervennligheten av utstyr har gjort at «alle» nå kan bevege seg ut i vinterfjellet forutsatt at de har tilgang til fjell og utstyr. Jeg har selv erfart den voksende tiltrekningen og økende variasjonen av mennesker som trekker mot snøkledd fjell gjennom syv år i Tromsø. Denne regionen er blant de mest anerkjente topptur- og frikjøringsområdene i verden og de mange tilreisende turistene er en indikator på regionens tiltrekningskraft (NRK, 27. februar 2019).

De fleste som går topptur går i grupper. Betydningen av mellommenneskelige relasjoner er kritisk for måten skikjørere tilnærmer seg vinterfjellet (Mannberg et.al., 2021). For å forstå menneskets tiltrekning til aktiviteten, og forholdet til omgivelsene aktiviteten foregår i, bygger jeg i denne artikkelen på fenomenologiske teorier som underbygger en slik forståelse. Slike teoretiske perspektiver har også vært benyttet i norsk antropologi tidligere (Berkaak & Nordbye, 2014; Broch, 2014) – i forlengelsen av en økt faglig oppmerksomhet om sanser, noe som også har gitt utslag i sensorisk etnografi innenfor antropologi globalt (Pink, 2009; Howes, 2003). De sosialfenomenologiske teoriene jeg lener meg på i denne artikkelen, understreker verdien av følelser og fremmer en erfaringsnær etnografi som i dette tilfellet vil rette søkelyset mot toppturer med naturen som kontekst for menneskelig samhandling.

For å skape et forståelsesgrunnlag for hvorfor mennesker handler som de gjør, må vi undersøke hva som leder fram til valgene som gjøres, herunder skikjørernes persepsjon av naturomgivelsene og mellommenneskelige relasjoner blant skikjørerne. Skikjøring er en aktivitet som drives av og krever tilstedeværelse til situasjonene og omgivelsene, og skikjøreren må dermed forstås innenfor denne rammen. Artikkelen tar således ikke for seg skredproblematikk per se, men snarere hvordan ulike former for selvrepresentasjon og gruppedynamikk spiller inn på valg i forkant og under tur i skredterreng. Artikkelens problemstilling er: Hvordan kan sosialfenomenologiske perspektiver hjelpe oss med å forstå betydningen av de sanselige opplevelsene skikjørere erfarer?

Hvor i landet man har tilhold som skikjørere, og har sine fjell – eller sin «bakgård», som mange stolt kaller det – er naturligvis en styrende faktor for deres forståelser og opplevelser av skikjøring som aktivitet. Den regionale tilhørigheten er altså betydningsfull som identitetsmarkør. Personlige erfaringer spiller også inn på folks oppfattelse av verden, og stedstilhørighet er vesentlig for disse erfaringene (Marshall, 2011). Stedstilhørigheten og identitetsfølelsen er videre knyttet til et behov for autonom styring av adrenalinsøken, risiko og mestringsfølelse – en trend som vokste fram på 1970-tallet, som et brudd med det hverdagslige (Breivik, 2004). Følgelig har vi sett en tiltrekning til arenaer hvor folk selv kan styre

sin spenningsøking – ofte i tilknytting til naturen. Surfing på store bølger (Corte, 2022), elvepadling (Campbell et al., 1993) og skikjøring i naturlig, upreparert terreng (Hetland et al., 2018) er alle eksempler på dette. En fellesnevner for disse idrettene er en søken etter mestring i naturlige omgivelser som tilbyr noe annet enn institusjonaliserte sportsgrener.

Noen forstår og omtaler toppturing som «ekstrem sport» grunnet aktivitetens forhøyede risiko for skade eller død (Breivik, 2004; Wheaton 2010). Leser en ulykkesstatistikkene for skikjøring i vinterfjellet, forstår vi raskt hvorfor. Siden vinteren 2008/2009, året den nasjonale skredvarslingen begynte sin registrering av omkomne fordelt på områder i landet, har en tredjedel av skredulykkene i Norge forekommet i Troms fylke (Aasen, 2021). Normalisering av brattkjøring, et økende antall skikjørere og en økt tilgjengelighet til fjellene er faktorer som øker frekvensen av ulykker. Aktiviteten innebærer dessuten ukontrollerbare elementer som vær, snødekke og terrengformasjoner. Noe som derimot kan kontrolleres, er folks oppførsel innenfor rammene av de ukontrollerbare elementene. Her er det viktig å understreke at en fint kan gå toppturer uten å utsette seg for skredfare, og at mange gjør det. Opphold i snøskredutsatt terreng er et valg enten det tas bevisst eller ubevisst. Dette åpner opp for en kompleksitet av faktorer, hvor gruppesammensetning og -dynamikk er viktige; noe som er underkommunisert i eksisterende forskning om aktivitet i vinterfjellet (McGammon, 2002, 2004; Tremper, 2008), som har sentrert omkring «målbare» elementer som skredhendelser, snøens oppbygging og terreng. Det skal riktignok sies at oppmerksomheten omkring menneskets rolle økte utover 1980-tallet, hvorpå begrepet «menneskelige faktorer» (*human factors*) vokste fram og fikk feste. I dag er menneskelige faktorer som begrep innlemmet i undervisningen og forskningen omkring aktivitet i skredterreng (Tremper, 2008; Volken, Schell & Wheeler, 2007), men definisjonen og forståelsen av menneskelige faktorer har likevel vært upresis og diffus. Ettersom skikjørere som tas i snøskred ofte selv er den utløsende faktor (Mannberg et.al, 2021; Frühauf et.al., 2017), anerkjenner forskningsfeltet at mennesket er viktig, men studiene stopper ofte ved en konklusjon om at mennesket undervurderer fare eller overvurderer seg selv (McGammon, 2004), eller om at gruppeprosesser påvirker oss (Mannberg et.al, 2021; Zweifel & Haegeli, 2014). I denne artikkelen forstås og analyseres skikjøreren som et sosialt vesen. Et slikt perspektiv innebærer å undersøke den sanselige tiltrekningen, de sensoriske opplevelsene og relasjonenes kraft ved toppturing og skikjøring som aktivitet.

Studiens teoretiske ramme innebefattes i stor grad av en sosialfenomenologisk inspirasjon (Jackson, 2017; Stoller, 1997) med innvevd natursensitivitet (Ingold, 2000), og presenteres i større detalj i neste del. Videre følger en beskrivelse av feltarbeidet og min egen posisjonering i forskningsfeltet, samt en redegjørelse av det autoetnografiske formidlingsvalget. Hoveddelen består av to empiriske vignetter som tar leseren helt inn i situasjoner hvor sensoriske inntrykk skapes og sanselige utløp foregår. Skildringene vil avslutningsvis drøftes for å fremme en mer nyansert forståelse av den sosialt sammensatte skikjøreren; mennesket bak tallene i ulykkesstatistikken(e). Formidlingen av artikkelens empiriske grunnlag er forsøkt å være fri og leken – lik skikjøringen selv. Dette er en bevisst skrive-teknisk strategi for å minimere begrepsbarrierene som ellers kan forekomme mellom aktivitetsutøvere og utenforstående, slik at teksten kan bli gjenkjennbar og relevant for et publikum langt utover skikjøringsmiljøene som den springer ut av.

Naturperseptivt og sosialfenomenologisk blikk på den sosiale skikjøreren

Skikjøring som aktivitet søker etter og drives av sterke sanseopplevelser. For den ihuga skikjøreren er det vinterfjellet som er arenaen hvor følelsene får utløp, og emosjonene frigjøres. En slik forløsende erfaring kan man bli hektet på – om det er adrenalinet, mestringen

eller kameraderiet som er pådriver. Sansinntrykkene er drivkraften for aktiviteten, som for mange er drivkraften for identiteten. Gjennom sterke følelser knyttet til aktiviteten i naturen, finner mange betydning av sin personlige identitet (Marshall, 2011). Lyden av skiene som sklir mot underlaget, kroppsspråket under diskusjonene med turpartnerne om *skiers right* eller *skiers left* er beste valg, retningen og størrelsen på snøskavlenes overhengende formasjoner på fjelltoppene, synet av en soloppgang over fjelltoppene i et stillbilde på norsk identitet – alt dette betyr noe for skikjørers tanke- og bevegelsesmønstre, og må undersøkes.

Handling påvirkes av inntrykk og sosiale relasjoner. Denne artikkelen utforsker skikjøreren fra to sider: i relasjon til sine omgivelser (menneske/natur) og i relasjon til sine turkamerater (menneske/menneske). I analysen anvender jeg derfor en sosialfenomenologisk og sensorisk tilnærming, påkoblet naturpersepsjonsteori. Dette vil bidra til å formidle følelsesuttrykkene – både individuelt og kollektivt i sammensatte turgrupper – og hvordan disse uttrykkene fungerer innenfor en sosial orden. Mening og verdi skapes gjennom sanselige erfaringer med omgivelsene. Jackson og Stoller sine fenomenologiske og sensoriske teorier om meningsdannelse (Jackson, 2017; Stoller, 1997) påkoblet Ingolds (2000) såkalte *dwelling*-perspektiv belyser dette godt.

Sosialfenomenologi og sensorisk antropologi

Fenomenologi kan forstås som studiet av menneskers erfaring og bevissthet (Heidegger, 1971), altså et førstepersonsperspektiv av opplevelser. Fenomenologisk inspirert antropologi tar utgangspunkt i mennesket som integrert i omgivelsene og vektlegger eksistensielle elementer (Jackson, 1996). Med utspring i denne ideen fokuserer sensorisk antropologi på viktigheten av følelser og sanselige erfaringer (Stoller, 1997). Sansene fungerer som primærorganisasjon av menneskets erfaringer, og preger dermed også vår forståelse av verden og vår verdensanskuelse. De sosiale relasjonene og tilhørigheten som skapes gjennom delte erfaringer, er også rotfestet i sanser. Fellesskap og delte opplevelser utgjør for mange hovedtiltrekningen til skikjøring og toppturer (Skille, 2022). Stoller hevder at sansene er det ultimate verktøyet for opplevelse og formidling av mening (Stoller, 1997). Fra et etnografisk feltarbeid blant Songhai-folket i Vest-Afrika argumenterer han for hvordan sosial tilhørighet og kollektive minner opprettholdes gjennom seremonielle ritualer som inneholder tydelige performative og sensoriske elementer (Stoller, 1989). Gjennom uttrykk på en performativ scene kan vi som deltakere og observatører se, kjenne og oppleve følelsen som uttrykkes.

Seremonielle ritualer kan ikke forstås som noen kroppslig inskripsjon som skal leses og analyseres; det ville være en forenkling av kultur og menneskelig eksistens. “In its textualization the body ... is robbed of its movements, odors, tastes, sounds – its sensuousness, all of which are potent conveyers of meaning”, mener Stoller (1997, s. 59). Våre praksiser og samhandling med verden er vår reaksjon på vår posisjon og forståelse i og av verden, og dermed er en studie av det sensoriske og sanselige ikke bare fruktbar, men nødvendig, hevder han videre. Det er tilsynelatende langt mellom åndspraksiser i Vest-Afrika og fritidsaktiviteter i arktiske områder, men de performative elementene som Stoller diskuterer, er også fremtredende hos skikjørere. Betydningen av de performative elementene for deres tilhørighet er også parallelle. Stollers søkelys på meningsoppfattelse og -formidling gjennom sanser er nokså likt skikjøring – og andre adrenalinsøkende sporter, som Corte blant annet har vist gjennom sine studier av bølgesurfere (Corte, 2022) – hvor sanselighet og bruk av kroppen er et premiss for verdien og meningen som skapes gjennom aktiviteten.

I en forlengelse av Stollers teori om det sensoriske, utbroderer Jackson hvorledes menneskelige relasjoner fungerer for meningsskaping. Relasjoner er bevegelige og i konstant

utvikling, og Jackson hevder at relasjoner er det viktigste elementet for menneskelig sosialitet og uttrykk av følelser (Jackson, 2017). Relasjonenes betydning er dermed viktig for dannelsen og opprettholdelsen av kulturelle mønstre. Relasjoner er bevegelige fordi de alltid er en prosess av tilpasning mellom de impulsive, sensoriske følelsene og opplevelsene av disse i en større sosial orden skapt av normer, regler og forventninger. Gjennom feltarbeid blant nomadiske mennesker i Sierra Leone og langvarige reiser med aboriginere i Sentral-Australia, har Jackson fokusert sin interesse omkring spørsmål som «hva det vil si å være hjemme i verden» og «hvordan livsverdener fungerer, skapes og forstås», og funnet at det å forstå erfaringer og sanselighet er fruktbare stier å trække. Ifølge Jackson er sosialfenomenologiens oppgave å analysere hvordan menneskelige erfaringer oppleves slik at de individuelle uttrykkene av mening kan formidles og beskrives innenfor et større sosialsystem (Jackson, 2017). Selv om han har utviklet disse teoriene blant ur- og stammefolk langt fra arktiske regioner, er hans ideer overførbare, ettersom de berører noe som alle mennesker som lever og opererer i gruppekonstellasjoner forholder seg til, nemlig normer og forventninger. I denne artikkelen vil jeg belyse liknende spørsmål for skikjørere ved å undersøke relasjonene mellom mennesker og mellom mennesker og natur.

For turlag i vinterfjellet er dragkampen mellom det sensoriske og frie og det innrammede forventede alltid til stede, og kampen er konstant bevegelig, styrt av relasjoner blant turpartnerne. Disse relasjonelle forhandlingene kan preges av følelser som forventningspress, frykt for å feile eller overtenning og glede. Det sensoriske og sanselige må inkluderes i analysen av skikjøring fordi spenningen dette skaper er ledende for hvordan skikjørere opptrer i fellesskap. Det innebærer å utforske hvordan verdien oppleves i en kontinuerlig tosidighet – i forholdet menneske/menneske og menneske/natur. En bevisstgjøring av det sensoriske som meningsbærende og verdiskapende innebærer, som Jackson påpeker, et metodisk aspekt (Jackson, 2017): De empiriske skildringene preges av å være sanset gjennom mitt eget blikk og fortalt med min egen penn, samtidig som jeg gir plass til opplevelsens betydning for de øvrige i turfølget. Denne autoetnografiske formidlingsmetoden vil presenteres og problematiseres nærmere under; poenget jeg ønsker å understreke her er at autoetnografi er en mye brukt metode når utgangspunktet er et sosialfenomenologisk perspektiv der sanselig inkludering er viktig.

Skikjøring foregår i symbiotisk samspill med natur; både de fantastiske mulighetene og de truende farene kommer av skikjørerens relasjon med naturen. Skikjørerens persepsjon av de naturlige omgivelsene og elementene er derfor viktig. Tim Ingolds natursensitive persepsjonsteorier bidrar til å kunne gripe den tosidige forståelsen, og supplerer særlig til den analytiske forståelsen av menneske/natur. Ingolds sosialfenomenologiske perspektiver er eksemplifisert uten bruk av auto-etnografi som metode, men er likefremt nyttige.

Naturpersepsjon – *dwelling*-perspektivet

Ingolds persepsjonsteori er videreutviklet fra Heideggers forløper (Heidegger, 1971) og fikk tidlig bevnelsen «the dwelling perspective» (Ingold, 2000). Dette perspektivet utviklet han i forbindelse med sin forståelsessøken av samiske reinsdyrspastoralister, for å best kunne analysere hva deres levde liv faktisk innebærer, og for å forstå deres tilnærming til praktiske kunnskaper som navigasjon og jakt – for dem essensielle kunnskaper – i arktiske områder (Ingold, 1980)¹. Mitt eget feltarbeid blant skikjørere er også utført i arktiske områder, men på et ganske annet utvalg. Skikjørere som bedriver fritidsaktiviteter i et overflodsland – som

1 Ingold selv gikk selv senere vekk fra *dwelling*-begrepet. I utviklingen ble perspektivet mer og mer abstrakt og generalisert, jfr Ingold (2005).

dagens Norge er – har et ulikt utgangspunkt enn samiske pastoralister hvis hele livsførsel sto og falt på deres praktiske kunnskap. Likevel er samhandlingen med naturen en viktig fellesnevner som gjør overførbarheten treffende – også til rekreasjonsskikjørere i de arktiske fjellene i dag.

Nøkkeelementet i Ingolds teori er forståelsen av mennesket innlemmet som *en del av naturen*. En betingelse for vår eksistens, hevder han, er at mennesket er integrert i en livsverden hvor omgivelsene får mening gjennom våre praktiske samhandlinger i disse omgivelsene. “It is through being inhabited that the world becomes a meaningful environment for people” (Ingold, 2000, s. 173). Altså, det er gjennom menneskelig samhandling og samspill med naturen at vår livsverden skapes. Det er en prosess som kontinuerlig pågår og utvikles i tråd med menneskers kontekstuelle inkorporering i (livs)aktivitet. Dette gjelder både for reinsdyrspastoralister og for rekreasjons-skikjørere på den nordlige halvkule. “Apprehending the world is not a matter of construction, but of engagement, not of building but of dwelling, not a making of a view of the world, but of taking up a view in it” (Ingold, 2000, s. 42). I en aktivitet som skikjøring, som skjer i samspill med de naturlige omgivelsene, er det å nedsenkes til en del av omgivelsene nærmest en forutsetning for å kunne ferdes trygt og spille på lag med naturens premisser. Dwelling-perspektivet er faktisk særlig interessant i forbindelse med skikjøring som aktivitet når vi tar i betraktning bakteppet og ulykkestallene ved ferdsel i vinterfjell. Risikovurderinger er essensielle når man ønsker å samspille med og integreres i naturen. Farene på ski – særlig fall eller snøskred – oppstår når mennesker behandler de naturlige omgivelsene på en uheldig måte, eller ikke klarer å lese varselsignalene naturen gir fra seg (Broch & Kalland, 2004).

I forståelsen av skikjøreres opplevelser og topturors betydning som aktivitet kan Ingolds begrepsapparat anvendes for å gripe skikjøreres mange ulike måter å persipere og forstå sine omgivelser av fjell, snø og natur på – med de risikoer det kan innebære. Erfaringene, opplevelsene og følelsene som oppstår som en del av skikjøringen anses som utgangspunktet for skikjørers forståelse av fjellet. Ulikheten i erfaringer og følelser er stor, og derfor er det også veldig individuelle forståelser av hva ulike omgivelser er. Det som for noen kan være et fjell knyttet til dyptgående kjensler av mestring med venner fra en tidligere opplevelse, kan for andre lede til helt andre forståelser og samspillerindringer. Hva synet av et snødekt fjell betyr, hva lyden av vinden som blåser fra nord indikerer, eller hva vindformasjonene i snøen forsås som, varierer. Med disse perspektivene opptakt vil jeg videre konkretisere mitt feltarbeid og autoetnografiske tilnærming.

Lekeplassen som forskningsfelt – skikjørere og forsker i fjellene

Feltarbeidet spant over to skisesonger i og omkring Tromsø, skisesongen 2020/2021 og 2021/2022, fra november til slutten av mai hver sesong. Totalt fulgte jeg 45 forskjellige turpartnere i ulike turlagssammensetninger, spredt utover mer enn 100 skitur i grupper som oppsøkte ulike typer terreng. Mange av feltarbeidets turer ble utført i turlag bestående av kompiser og skikjørere fra eksisterende nettverk. Den styrende faktoren var det høyst levende koronautbruddet, som tvang forskere til å tilpasse sine etnografiske metoder (Espinoza, 2022). Å få innpass hos informanter mens hele samfunnet var preget av virus-smitte var vrient, da mange var skeptiske til å dele bil og sitte tett sammen med nye mennesker. Fokuset sentrerte jeg dermed til turlagssammensetninger tuftet på etablerte relasjoner, hvor kommunikasjonsmønstre og -dynamikker allerede var innarbeidet. Skjønt dette begrenset utvalget noe, var det også fordeler ved dette, deriblant en naturlighet til min deltakelse i turlag med bekjente, som nedtonet min status som forsker. Nye skimakkere virket å være «på tå», med en oppførsel som de antok at ville være «korrekt» for forskningen. Det

er forskjell på hva folk sier og hva de gjør, spesielt når en forsker er til stede (jfr. Jerolmack & Khan, 2014). I etablerte relasjoner finnes innarbeidede mønstre og et nesten usynlig hierarki av roller og forventninger, og et felles forståelsesgrunnlag.

Min egen posisjonering er en viktig del av min formidlingsmetode, som legger tung vekt på personlige erfaringer og opplevelser fra feltarbeidet, og som dermed er autoetnografisk. Autoetnografi er en forskningsmetode som gjør rom for og aktiv bruk av personlig erfaring i en sosial og kulturell kontekst (Reed-Danahay, 2009), noe som i stor grad strider mot kanoniske forskningstilnæringer innen samfunnsvitenskap – inkludert sosialantropologi (Ellis et.al., 2011). Denne tilnærmingen vokste fram inspirert av 1980-tallets postmoder- nistiske «identitetskrise» innenfor samfunnsvitenskapen, hvor det særlig ble stilt spørsmål ved eksisterende forskningsmetoders kolonialistiske røtter, samtidig som det ble fremsatt ideer som indikerte at kulturforståelse kunne ha nytte av en forskningsstrategi som vektla menneskers erfaringer fremfor teorier (Ellis et.al., 2011).

Det er ingen fast oppskrift på autoetnografi, men Heewon Chang gjør et poeng av at forskerens personlige erfaringer er en viktig del av datamaterialet, og at intensjonen er å utvide forståelsen av et sosialt fenomen (Chang, 2013). Autoetnografi benyttes derfor ofte i sammenheng med adrenalintløsende sporter, hvor forholdet menneske/natur og menneske/menneske er sentrale elementer. Ugo Corte brukte noe som minner om en autoetnografisk tilnærming (han kaller det selv *carnal approach of embodied ethnography*) i sine studier av bølgesurferes sosiale liv (Corte, 2022). Han undersøker farlig moro, og gjennom erfaringsnære, rike og detaljerte beretninger fra bølgene viser han viktigheten av surfernes bruk- sende kollektiv og sansenes energi for deres selvoppfattelse som surfere. Autoetnografiske skildringer om toppturing kan etter min mening fungere på samme vis, og ved å redusere begreps- og forståelsesbarrierene mellom både samfunnsvitenskap, skredforskning og ski- kjørerne selv, er det forhåpentligvis mulig å skape en utvidet forståelse hvor skikjørernes innenfra-perspektiver kommer fram.

Autoetnografi og min egen nærhet til feltet kan imidlertid også medføre utfordringer. For eksempel kan beskrivelsene bli sterkt farget av den eksisterende oppfatningen som medfølger kjennskapen og tilknytningen til feltet. Hvis bevisstheten og selvrefleksiviteten opprettholdes, kan nærheten likevel virke fordelaktig for dataformidlingen ved at forskerens erfaringsnærhet gir de empiriske skildringene en troverdig tyngde (Chang, 2008). En annen utfordring som ofte framheves er hvorvidt autoetnografiske beretninger har tilstrekkelig vitenskapelig forankring. I noen tilfeller blir autoetnografi avfeid som autobiografi og ansett som for litterært fri, og kritisert for ikke å være godt nok forankret i feltarbeid og andre vitenskapelige metoder (Ellis et.al, 2011). At en fri og erfaringsnær formidlingsstil undergraver den vitenskapelige forankringen, er ikke nødvendigvis tilfelle. Det viktige er at bidraget inngår i en utviklende dialog innenfor sine respektive interessefelt. Levende skildringer fra skikjørernes opplevelser kan derfor være utviklende for flere fagfelt og bidra til antropologiens relevans også for forskningsfelt som vanligvis baserer seg på kvantitative data. Relevansen av autoetnografi øker ved at feltarbeidet gjøres i et miljø hvor forskeren allerede har kjennskap til miljøets normer, terminologi og nettverk. Innenfor snø- og skredforskningen er dette en, til nå, uvanlig tilnærming, hvor svært lite etnografisk metode hittil har vært benyttet – og hvor det lille som er gjort av deltakende observasjon omhandler guider (Løland & Hällgren, 2022; Løland et.al., 2023) eller snøskuterkjørere (Michaelsen et.al., 2022) snarere enn rekreasjons-skikjørere.

For å sikre at øyeblikksfølelsene og opplevelsene ble best mulig bevart, gjorde jeg omfattende notater umiddelbart etter hver tur. Ved siden av dette har jeg – i tillegg til personlige erfaringer og opplevelser jeg selv kan skildre – forsøkt å fange deltakernes reaksjoner,

sensoriske inntrykk og sanselige utløp tidligst mulig etter at de ble observert. Videre fikk skikjørerne fra skildringenes turlag lese igjennom min beskrivelse av turen, for så å kommentere og fortelle sine egne versjoner av opplevelsene. Empirien, slik den nå står, søker altså å gjenspeile hele turlagets opplevelse, selv om den er fortalt gjennom mine øyne.

To turer i vinterfjellet

Etter feltarbeidet identifiserte jeg empiriske skildringer som kunne bidra til å forstå skikjørerens bedre innenfra. Valget av skiturer som her fortelles, er gjort bevisst for å vise til ytterpunktene av følelsspekteret skikjøring kan oppleves i. Til tross for at beskrivelsene framhever nærmest motstridende sanselige opplevelser, har begge sterke følelsmessige elementer. Båndene mellom mennesker er viktige for turforløpene, og både fjellene og omgivelsene blir forstått i lys av komposisjonen av gruppen – lik bølgene forstås av surferne (Corte, 2022). Denne gjensidigheten (menneske/menneske og menneske/natur) er viktig for den helhetlige forståelsen av skikjørerens, og den påfølgende diskusjonen vil ta utgangspunkt i disse dimensjonene. For å få fram noen av nyansene, presenterer jeg altså to turforløp: den første med euforiske naturopplevelser, og den andre med en dragkamp mellom ambivalente følelser som skikjørerer også kan kjenne på i brattfjellet. Dernest vil jeg i diskusjonen bruke de empiriske skildringene til å diskutere hvordan relasjonene mellom menneske/menneske og menneske/natur oppleves for skikjørerens, og hvordan disse kommer til uttrykk hos skikjørerens i turforløpene hen begir seg ut i.

Euforiske lykkeøyeblikk forsterket av fellesskap

«Den kommer nå snart, karer. Sola. Der borte, over Jiehkkevárri». Klokka var 00.54; vi hadde vært ute i fem og en halv time og steget nærmere 1800 høydemeter. Dagen forut hadde vi veivet flagg og sett kongen tale mens vi feiret landet vårt med brask og bram. Nå var bunaden byttet ut med Gore-Tex og skistøvler; skikjørerens festdrakt. Scenen var som hentet ut fra de norskeste eventyr. Vi var på nabotoppen til Nord-Norges høyeste fjell. Det var min første gang på det høyeste fjellplatået i Troms, og første gang i dette fjellmassivet. Kun én av oss fire hadde vært her tidligere, og hadde noenlunde stedskjennskap. Han hadde pekt og fortalt historier fra fjellene vi så omkring oss i vandringen inn dalen. En følelse av ærefrykt grep meg idet jeg lot synet av omgivelsene synke inn. Dette var viltert landskap. Størrelsene og avstandene følte uendelige, og en ydmykhet over å «bare» være menneske, «bare» være skikjører, festet seg.

Vi hadde gått raskt og effektivt, etter å ha sjekket skredsøkernes funksjoner og diskutert planen. «Det går et *glacier-run* (en nedkjøring til eller over en isbre) fra toppen og ned til Sydbreen. Det er bratt ned renna der, så vi får ta en vurdering når vi kommer opp», sa han som uformelt var utpekt som nattens dirigent ved start. «Følg med på om snøen flaker omkring skiene, og hold øynene åpne for ferske skred, særlig i nordøstlig retning». Med dette fremst i oppmerksomheten trasket vi oppover. Lyden av ørsmå vinddrag snek seg inn mellom hettekantene og luen derunder. Blikket flakket fra side til side, konstant på jakt etter tegn fra snøen. Ydmykheten over omgivelsenes størrelse og kraft satt festet i kroppen gjennom hele oppturen. Jeg kjente trygghet i hvert skritt der jeg skjøv skiene langs det knitrende underlaget bak mine tre kompiser. Stillheten ellers var påfallende, men fraværet av lyd befestet kameratskapet oss imellom; det var tillit i tausheten.

I solens foreløpige fravær var luften nattekald, og frostrøyken sto ut av hettekledde ansikter. Fire stykker sto vi skulder ved skulder, Gore-Tex-klærne vibrerte av vår kalde småskjelven. Utover det var stillheten påfallende, og våre forventningsfulle blikk var klistret til det massive fjellet på andre siden av breen, ventende på den nært forestående soloppgangen.

Neglespretten kjentes på innsiden av hanskene, og nummenheten festet seg i kinnene. Selv om det var mai og vi var bare et par uker unna å være i kalenderens offisielle sommermåner, var det fortsatt fullvinter på 1800 høydemeter og – før solen kom varmende – natte-luften var bikkjekald.

En soloppgang begynner lenge før solen faktisk synes, iallfall i vinterfjellet. Først endres lyset, som blir mer fremtredende for hvert sekund som går. Omgivelsene farges i ulike nyanser, ofte i silkerosa, mykt oransje eller gyllengult gull. Gradvis kommer fjellene til live av solstrimer som sniker seg høyere og høyere på bergkroppen. Like etter lyset kommer varmen. Frostbitte kinn mykner, stive ledd og lemmer blir gradvis funksjonelt bevegelige igjen. Følelsesprosessen denne morgenen var like fyldig og fargerik som soloppgangen selv. Før solen tittet fram satt forventningen i fingertuppene, og en ydmyk mestring over å være utendørs midt på natten ga en følelse av å være uovervinnelige. Vi var ivrigere enn resten av verden, mer norske; vi hadde tross alt forlenget vår nasjonale stolthet med denne skituren nasjonaldagen derpå. Kroppene, nå dekket av tørt tøy, var i en oppvarmingsfase, men små urørlige kuldeskjelvinger arbeidet seg fortsatt fra nederst i skoene til ytterst i hansketuppen. Alt var forsterket i den siste ventende stunden – av kollektivet, av ydmykheten, av omgivel-sene. Verden var lydløs i det øyeblikket. Til sist, etter lysforandringen og den begynnende varmespredningen, kom solen selv fram. Sakte – nesten flørtende – seilte den opp fra bak-siden av fjellplataet på andre siden. Det var som om vi alle holdt pusten – ingen sa et ord, ingen lagde en lyd – mens vi trollbundet iakttok solen krabbe seg høyere og høyere på hvelvingen. Det var som om tiden opphørte. Stolthet. Eufori. Magi. Disse følelsene brusert i blodet og kriblet i kroppene. Soloppgang over Jiehkkevárri.

Da fellene var tatt av fra skienes underside, sekkene var spent på kroppene, og skoene var festet i bindingene, takket vi sola for en uforglemmelig forestilling og bega oss nedover fjellet. I dansende eleganse så jeg turkameratene én etter én skli som svevende skikkelser i uanstrengte bevegelser nedover berget. Silkemykt dannet svingene spor i det luftige topp-dekket, og løssnøen sprutet av bakskiene deres. Jubelropene kjentes evigvarende mellom fjellene, som om ekkoet aldri lot dem dø ut. Terrenget var slakt og trygt hele veien, og veldig få – om noen – korte strekker var i grenseland av det som kalles løsneområde for snøskred. Og det *må* ikke være bratt for å være bra – dette var trolig sesongens beste skikjøringsopp-levelse. «Det var som om jeg fløt nedover der», fortalte en av turpartnerne i ettertid.

Med dirrende lår og ansiktsbrede smil skrenset vi skiene til stans. Vi klemte, high-fi- vet og hoiet superlativer om opplevelsen. Idet vi løftet skibrillene ble trøtte øyne og dratte ansikt avslørt. Denne visuelle påminneren om at det faktisk var midt på natta forsterket gleden i opplevelsen, og de utslitte blikkene bekreftet at vi fire delte noe spesielt denne natten. Kroppen verket da jeg – etter å ha klikket av skiene og festet dem på sekken – slengte sekken over ryggen og vi tok fatt på utmarsjen. Det var tydelig at alle nå var tappet for energi, for samtalene var fraværende og i mekanisk automatikk gikk vi på rekke de åtte kilometerne ut dalen. Synet av bilen var fantastisk. Det kjentes som om vi returnerte fra en ekspedisjon, fra en dannelsesreise gjennom villmarken, og med forsterkede relasjoner skrittet vi sammen «tilbake til verden». Resten av landet lå formodentlig fortsatt i søvn da vi lukket bagasjelu-ken, satte oss inn i bilen og la denne eventyrnatten bak oss. «Takk for turen, karer. Denne kommer til å sitte i en stund. La oss komme oss tilbake, så jeg rekker jobb», sa sjåføren smilende mens han svingte ut på veien hjem.

Denne turen er preget av sterke positive følelser, og selv lenge etterpå kommer kun superlativer fram når vi i turlaget møtes og snakker om denne natten. De massive omgi-velsene opplevdes som en trygg arena, hvor samspillet innad i gruppen bidro sterkt til de gode erfaringene. I den påfølgende empiriskildringen skal vi se hvordan den sosiale

sammensetningen og fellesskapsopplevelse kan virke på en helt annen måte, noe som også påvirker hvorledes naturen og omgivelsene ble oppfattet.

Bratteventyr og ambivalens

En marsdag ble jeg invitert av en god kamerat til Lyngen, til et fjell og en stupbratt nedkjøring som han ville forsøke seg på. Vi hadde tidligere vært på mange fine skiturer, og flere av mine lengste fjellturer og største bestigninger hadde vært med ham. Å bli invitert på slike prosjekter er en tillitserklæring, for det er viktig å være sikker på ens makker i fjellet – især på turer hvor noen i turlaget kan havne i utsatte situasjoner. At han spurte, betød altså at han anså meg for å være kapabel til klare meg i det bratte terrenget, både oppover og nedover. Samtidig var det et underliggende press – uuttalt, men likefullt virkelig – forbundet med å takke ja, en forventning om at vi skulle få det til.

Jeg var mer skjelven og konsekvenstenkende denne gangen enn jeg hadde vært ved liknende forespørsler tidligere. Foregående skisesong hadde endt med et fall som fortsatt satt i kropp og minne. På tur ned en smal renne mistet jeg både skien og kontrollen, og skled på ryggen i nesten 400 meter på et klinkhardt underlag. Jeg skulle aldri vært på toppen og latt muligheten for fall forekomme, men det er lett å være etterpåkløkket. Til tross for tørketrommelfølelsen og utstyrets spredning nedover fjellet, fikk jeg ikke større fysiske skader enn litt oppskrapte armer og bein, men traumet etter hendelsen var nokså belastende mentalt. Eksponering for bratthet og hardt underlag – spesielt i kombinasjon – følte ukomfortabelt i ettertid. Forholdet til hun som var makker på ulykkesdagen, hadde også utviklet seg til et kjæresteforhold, og det å ha noen å «komme hjem til» for første gang, påvirket utvilsomt min holdning til (bratt)fjellet. Ambivalensen rev i meg. Én del av meg kjente frykt og nervøsitet for turinvitasjonen; en annen del av meg kjente en hig etter å overvinne frykten. Bli det drømmeforhold, så vil jeg ikke gå glipp av denne muligheten, tenkte jeg. Oppstår det tvil underveis, så kan vi alltid snu. «Jeg er med», svarte jeg. Den siste meldingen jeg leste lød: «Jeg kjører dobbel isøks. Plukker deg opp 0830».

Da jeg tok fjellet i åsyn for første gang kunne jeg blitt lurt til å tro at det var verdens største. Det markerte seg tydelig som det største og bratteste i hele fjellområdet. «Er ikke mange her i løpet av en sesong?», halvt konstaterte, halvt spurte jeg da vi kom rullende inn mot den tomme parkeringsplassen ved veiens ende. «Førstenedkjøringen her var for 10 år siden ca. Etter det vet jeg bare om et par til som har kjørt vestrenna – for et par år siden». Vi visste godt hvem alle de tre som hadde kjørt her tidligere var; de to siste var bekjente av oss begge.

Hardsprø is tok imot fellefestede ski da vi slapp dem ned og påbegynte innmarsjen innover dalen. Solpåvirkningen var begrenset, og likheten til min ulykkesdag året forut skremte meg. Etter en knapp time var dalen lagt bak oss; vi sto i bunnen av renneutløpet, og snøen hadde ikke myknet opp ennå, slik som vi håpet. Selv om jeg kjente et ubehag bre seg i kroppen, var makkerens engasjement smittende. Han uttrykte hyppig hvordan «solen steker. Dette blir slush om litt». Jeg var ikke fullt så overbevist, men solen varmet tross alt fra blå himmel, så jeg gjorde som ham, festet skiene på sekken og tråkket stegjernene på under skoene. Vi hadde 1000 meters *bootpacking* (gange med skia festet på sekken) opp til toppen. Jeg kunne alltid snu ved neste stans, tenkte jeg, og sparket metallet inn i snøen.

Vi gikk i etapper og tilbakela høydemetrene raskt i det stegjernvennlige underlaget. På vei mot tredje sjekkpunkt var jeg utmattet og sjanglet meg opp til plataet hvor makkeren min hadde stoppet og pakket fram en matbit. Jo nærmere jeg kom ham, desto mer frustrert ble jeg. Med skarp undertone konstaterte jeg hvordan «dette er ikke fett. Enda klink-is og knallhardt. Mista nesten livet på dette i fjor». Det var tydelig at frykten jeg følte, var fraværende hos ham. Vi satt tause noen minutter før han reiste seg, ivrig etter å fortsette.

«Hva tenker du?», spurte han. Han spurte alvorlig og fortsatte: «Jeg fatter at mai sitter i, men dette går bra, stol på utstyret og deg selv. Du har jo gjort dette før, du er kapabel». Det var sannhet i ordene hans, jeg visste jo det. «Frykten må overvinnnes, og jeg tror dette er stedet», avsluttet han peptalken.

Jo høyere vi kom, desto tydeligere gikk det opp for meg hvor hårreisende avgjørelsen om å fortsette hadde vært. Det ble brattere for hver meter, og inn mot *cruxet* (rutas vanskeligste parti) smalnet det, helt til jeg sto fastklamret med isøks og stegjern på en knapp meterbred isstripe i berget. For hver gang øksebladet traff fjell i famlingen etter grep, flimret min kjærestes ansikt forbi – som om hun, om det faktisk skulle gå galt, skulle være det siste som passerte tankene – og jeg bet tennene sammen. Faller noen her, er overlevelse et drømmeutfall; dette er en *no fall zone*. Sjelden har jeg vært så lettet som da vi var forbi og jeg igjen kunne stå oppreist uten isøks festet i underlaget. Fra *cruxet* til toppen gikk det raskt unna, og tiden vi hadde tapt i isklatring, tok vi raskt igjen i sluttspurt og omlegging til nedkjøring.

Med isøksen parat i den ene hånda og stavene samlet i den andre, jobbet vi oss nedover. Lyden av stålkant skrensende mot isende underlag er alt jeg kan erindre fra nedturen. Minnet er svart ellers. Hukommelsen våkner i det jeg sklir ut av renna og dødsangsten forlot meg. Et sammensurium av følelser fylte øynene med tårer – oppgitthet over egen dømmekraft, lengsel etter hjem og kjæreste, og ikke minst lettelse over å være i live. Shit, for et jævla opplegg. Jeg rakk å tørke tårene vekk før makkeren kom skliende opp på siden av meg, jublende, og ga meg en klem. «Sabla, hvor rått», lo han. «Skumleste jeg har gjort», tilføyde jeg, «og aldri skal jeg hit igjen», lo jeg idet jeg omfavnet ham, før vi trasket ut av dalen i stillhet. Det var et slitent makkerpar som ankom bilen, et par som var preget av en sterk ambivalens: Han var tydelig stolt og fornøyd, mens jeg var nedbrutt og hadde motstridende følelser. Bilturen hjemover foregikk i stillhet.

Betydningen av sanser og opplevelser

De ovennevnte empiriske skildringene beskriver to sterkt kontrasterende turforløp med ulike prosesser både *før*, *under* og *etter* turen. Samtidig har de også et par sentrale fellesnevnerne – nemlig meningsdannelse og opplevelse rotet i sterke følelser. Mestringen ved å håndtere naturlige elementer, samholdet med venner i vakre omgivelser, frykt for egen grensesprenging eller ydmykhet ovenfor fjellets kraft – eller kombinasjoner av flere av de nevnte; alt uttrykkes i det sanselige.

De sanselige skiopplevelsene på snøklede fjell (menneske/natur) forsterkes videre av fellesskapet skipartnerne imellom og av samhørigheten med andre skikjørere (menneske/menneske). Det siste er særlig tydelig i det første empiriske eksempelet, hvor følelsen av lagspill ved å mestre og erfare *sammen* intensiverte turerfaringen. Dette ligner Ugo Cortes beskrivelse av surfere i Hawaii, hvor han vektlegger det gruppesamholdet som oppnås gjennom felles deltakelse i risikofylte aktiviteter hvor utfallet kan være usikkert. Selv om surfing og skikjøring i utgangspunktet er individuelle sporter, viser han relevansen av det kollektive som en drivkraft. Corte understreker hvordan *fun* er sosialt og moro er fundert på fellesskap: å *frivillig* gjøre noe potensielt risikabelt forsterkes av vennskap. I sin avsluttende epilog oppsummerer Corte poetisk treffende: «While efforts are singular, the outcome is collective» (Corte, 2022, s. 244). Opplevelsen av skikjøring i selskap med etablerte bekjenskaper kjennes usammenlignbar med følelser som kan finnes i andre arenaer i livet.

Sterke følelser kan også overskygge oppmerksomheten overfor skadepotensielle elementer – som risikoen for snøskred eller fall – eller påvirke forståelsen og persepsjonen av omgivelsene. Det så vi tydelig i det andre empiriske eksempelet, der de sterke relasjonelle

forventningene ledet den ene skikjøreren (meg) til å gjøre et valg som egentlig var ukomfortabelt, noe som ble styrende for opplevelsen av fjellet rundt ham. Skikjørerenes livsverden skapes kontinuerlig i samhandling med omgivelsene, og de to empiriske eksemplene viser hvordan skikjørere både «dwell» og skaper mening i en kontekstuell og relasjonell samhandling med omgivelsene, slik Ingold (2000) beskriver. I det siste eksempelet er forholdet natur/menneske preget av en forståelse hvor naturen har tydelig overtak, i motsetning til det første eksempelet, der det er et harmonisk natur/menneske-forhold hvor omgivelsene spiller på lag og legger til rette for positive følelsesutløp.

Vedrørende tosidigheten mellom menneske/natur og menneske/menneske indikerer empiriskildringene at menneske/menneske-forholdet direkte påvirker hvorledes menneske/natur-forholdet oppleves. I den første turskildringen er menneske/menneske-relasjonen så harmonisk at den nærmest oppleves som fraværende. Eller rettere, den «opptar ingen plass» som går på bekostning av, eller påvirker, opplevelsen av omgivelsene. Enigheten og felles-tilnærmingen til turen gjør at relasjonen mellom turpartnerne oppleves som trygg, og at forholdet menneske/natur oppleves som noe fint. Utdraget: «Utover det var stillheten påfallende, og det var forventningsfulle, fengslede blikk som sto klistret til det massive fjellet på andre siden av breen, ventende på den nært forestående soloppgangen», søkte nettopp å få fram den stilltiende enigheten blant deltakerne. Denne stilltiende enigheten gjorde det naturlig å gripe til ordet «vi» i min autoetnografiske skildring. Inspirert av Jackson vil jeg hevde at forestillingen av et «vi» i samhandling med fjellet, underbygget hele opplevelsen (jf. Jackson, 2017). Opplevelsen av turen og fjellet som noe flott springer ut fra en kollektiv forforståelse blant deltakerne. Dette står i kontrast til makkerparet i det andre eksempelet, som hadde en veldig ulik opplevelse av turen de var sammen på.

I det andre empiriutdraget var det allerede fra turens start en klar forskjell i oppfatningen av og motivasjonen for turens mål og forløp. Ambivalente følelser preget den ene parten (altså meg), og forholdet menneske/menneske ble derfor påvirket av usikkerhet – noe som ga ringvirkninger til oppfattelsen av menneske/natur-forholdet. En indre dragkamp mellom impuls og forventning, mellom lyst til å være med og frykten for konsekvensene om noe går galt, samsvarer med Jacksons teser (Jackson, 2017) om at relasjoner er bevegelige og i en kontinuerlig prosess av tilpasning. I denne situasjonen undertrykket jeg etter hvert mine rasjonelle følelser som tydelig indikerte at jeg var klar over risikoen, mistrivedes med den, og at jeg heller burde snu og finne et terreng jeg kunne finne glede i. Likevel gikk jeg videre på en blanding av overmott og stahet, som ble underbygget av makkerens oppmuntring ved tredje sjekkpunkt: «Jeg fatter at mai sitter i, men dette går bra, stol på utstyret og deg selv. Du har jo gjort dette før, du er kapabel». Det var sannhet i ordene hans, jeg visste jo det. «Frykten må overvinnnes, og jeg tror dette er stedet».

Grepet av impuls og motstridende følelser – presset fra makkeren, et underbevisst ønske om å overkomme frykten, et overmodig jag etter anerkjennelse – fortsatte vi. Der det i første empiriutdrag var et tydelig «vi», var det her en større distanse – eller i alle fall en tydelig separasjon mellom turmakkerne; det var et *jeg* og et *deg* som utgjorde *vi*-et. Det fantes en tydelig forventning i vår relasjon som var styrende for dynamikken i denne turen. Det var en dragkamp mellom det sensoriske og det forventede. Paradoksalt nok, selv om jeg tydelig kjente på avstanden mellom oss, var det forventningen i relasjonen vår – nettopp at jeg og han er *vi to* – som gjorde at jeg fortsatte, til tross for min indre motstand.

Selv om den siste turen kanskje representerer en av mine største «prestasjoner» i vinterfjellet og «bragder» som skikjørere, står den i sterk kontrast til den trivselen og oppriktige gleden jeg vanligvis opplever på skitur. Naturpersepsjonen og det vennskapet som deles er ofte faktorer som bygger oppunder trivselen og gleden mennesker søker på skitur. I den

bratte turen utfordres de samme elementene som vanligvis er utslagsgivende faktorer for positive følelser og opplevelser. Det viser hvordan følelser og relasjonelle forhold mellom turpartnere også kan svinge i motsatt retning enn det som kanskje ofte trekkes fram. Altså, også de negative eller utfordrende følelsene spilles også tydelig fram i sanselighet.

I begge vignettene har jeg lagt vekt på å få fram skikjøres ydmykhet over den gripende naturen, og deres takknemlighet over omgivelsenes mektighet. Især er det i det første eksempelet en tydelig nasjonal stolthet, noe beinmargsfestet ved skikjøring som bygger oppunder en stolthet over «det norske». Det knyttes automatisk til en oppfatning av skikjøring og tilstedeværelse i naturen som noe urnorsk og nasjonalhistorisk. Inspirert av Ingold (2000) kan man kanskje si at dette var en stolthetsbyggende «dwelling»-opplevelse. Rettere, det er en stolthet knyttet til innlemmelsen i naturen. Verdien skapes i måten skikjørerer er integrert i og samhandler med naturen – altså måten mennesker «dwell» som skikjører; en verdi som oppleves og uttrykkes sensorisk. Det nasjonalromantiske forsterket opplevelsen i fjellheimen – især de positive og gode følelsene.

Hvor følger vi skikjørerer herifra?

Denne artikkelen har gjennom empiriske skildringer fra opplevelser i vinterfjellet – reelle sensoriske skikjøringsopplevelser – demonstrert nytten av antropologiske perspektiver for å skape en bedre forståelse for hvorfor skikjørerer handler som de gjør i utfordrende terreng. Artikkelen viser hvordan autoetnografisk metode åpner for viktige opplevelsbeskrivelser innenfra skimiljøet selv og hvordan dette kan være en byggestein i et bredere antropologisk bidrag til skredforskning som fagfelt. Denne tilnærmingen supplerer tidligere forskning, som i stor grad har oversett de menneskelige komponentene som beskriver *hvem* skikjørerer er.

Både inntrykkene og samspillene – mellom menneske/menneske og menneske/natur – oppleves og uttrykkes i følelser; enten det er frykt, mestring, eufori, glede eller andre følelser. Ved hjelp av naturpersiperende og sosialfenomenologisk tilnærming har jeg analysert og beskrevet skikjørerer i sammenheng med de omgivelsene hen befinner seg i når hen er midt i aktiviteten. Det blir stadig flere skikjørerer i Nord-Norge (Engeset et.al., 2018), og hva det vil si å være skikjørerer kan bety så mangt. Hva som driver, motiverer og tiltrekker en skikjørerer til fjellene og skikjøringen, er veldig variert. Fellesnevneren er at verdien av hva som motiverer ulike skikjørerer, oppleves og uttrykkes i følelser og gjennom sanser. Og for veldig mange er de relasjonelle båndene til turpartnerne en forsterkende faktor for den sanselige opplevelsen av topptur og skikjøring. Dette er elementer de sosialfenomenologiske perspektivene gjør det mulig å analysere.

Denne artikkelen er videre en del av en prosess for å forstå en mangefasettert skikjørerer – et arbeid som tar tid. Skimiljøene rommer mange flere enn de som kjører bratt eller tilbringer ekspedisjonslignende dager utendørs med toppturski, som her er beskrevet. Det gjenstår enda arbeid i fargeleggingen av skikjørerer, og et viktig element i dette er kjønnsdimensjonen, som Lotte Malterud med flere har påbegynt (Malterud et al., 2023). Artikkelen er begrenset av mitt utvalg til å være omkring Tromsø, og enda innenfor miljøene i denne regionen har jeg ikke kunne gå på tur med alle. I en stadig utviklende verden, hvor naturrekreasjon kommersialiseres, turismenæringen er voksende, klimaproblemene mer presserende og ulykkestallene – spesielt i Nord-Norge – er stabilt tilstedeværende, er det mye som gjenstår i både det preventive, undersøkende og kunnskapsdannende arbeidet omkring skikjørerer i skredterreng, med alle tilhørende faktorer som spiller inn. Mange muligheter gjenstår for å danne enda et tydeligere omriss av aktørene innenfor denne komplekse aktivitetens verden; antropologisk autoetnografi er åpenbart en av disse.

Takksigelser

Takk til alle som lot meg være en del av turfølget sitt som en del av denne forskningen. Takk til min trofaste kritiker og korrekturarbeider, Eivind Å. Skille. Takk til NATs fagfeller og redaksjon. Takk til vinterklede fjell og snøfylte naturformasjoner for å alltid tilby kjærkommen virkelighetsflukt. Takk til medlemmene av «hverdagspils», mitt skifilantropiske vennekollektiv. Sist, størst takk til min beste skivenn og tålmodigste partner, Minetta Westerlund.

Referanser

- Aasen, J. (2021). *Snøskredulykker vinteren 2020–2021 – samlingsrapport over ulykker med omkomne*. Norges Vassdrags- og energidirektorat.
- Berbeka, J. (2018). The value of remote Arctic destinations for backcountry skiers. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, Vol. 18(4), 393–418. <https://doi.org/10.1080/15022250.2018.1522728>
- Berkaak, O. A. & Norbye, A. K. B. (2014). Sansningens antropologi - en tematisk og teoretisk reorientering. *Norsk antropologisk tidsskrift*, Vol. 25(3–4), 134–150. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2898-2014-03-04-02>
- Birkely, H. (1994). *I Norge har lapperne først indført skierne*. Idut.
- Breivik, G. (2004). Ekstremспорт – et senmoderne fenomen? Hentet fra: <https://idrottsforum.org/articles/breivik/breivik041214.html>, lesedato 16.09.2022.
- Breivik, G., & Skille, E. Å. (2012). Telemark Skiing: The Ultimate Norwegian Sport and a Class Phenomenon. *European Journal for Sport and Society*, Vol. 9(4), 269–286. <https://doi.org/10.1080/16138171.2012.11687901>
- Broch, H. B. (2014). Sanser i samspill: Glimt fra sjarkfiske i Nord-Norge. *Norsk antropologisk tidsskrift*, Vol. 25(3–4), 151–164. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2898-2014-03-04-03>
- Broch, H. B. & Kalland, A. (2004). Introduksjon: Om holdninger og handlinger med hensyn til naturen. *Norsk antropologisk tidsskrift*, Vol. 15(1–2), 7–15. <https://doi.org/10.18261/issn1504-2898-2004-01-02-02>
- Campbell, J. B., Tyrrell, D. J., & Zingaro, M. (1993). Sensation seeking among whitewater canoe and kayak paddlers. *Personality and Individual Differences*, Vol. 14(3), 489–491. [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(93\)90319-x](https://doi.org/10.1016/0191-8869(93)90319-x)
- Chang, H. (2008). *Autoethnography as method*. Left Coast Press.
- Chang, H. (2013). Individual and collaborative autoethnography as method. I Adams, T.E., Jones, S.H. & Ellis, C. (Red). *Handbook of autoethnography*, Routledge (s. 107–122). <https://doi.org/10.4324/9780429431760-6>
- Corte, U. (2022). *Dangerous fun: The social lives of big wave surfers*. University of Chicago Press.
- Ellis, C., Adams, T. E., & Bochner, A. P. (2011). Autoethnography: an overview. *Historical social research/Historische sozialforschung*, Vol. 36(4), 273–290. <https://doi.org/10.12759/hsr.36.2011.4.273-290>
- Engeset, R. V., Pfuhl, G., Landrø, M., Mannberg, A., & Hetland, A. (2018). Communicating public avalanche warnings—what works? *Natural hazards and earth system sciences*, Vol. 18(9), s. 2537–2559. <https://doi.org/10.5194/nhess-18-2537-2018>
- Espinoza, L. G. (2022). The Ethnographic Quest in the Midst of COVID-19. *International Journal of Qualitative Methods*, Vol. 21(2022). <https://doi.org/10.1177/16094069221135967>
- Frühaufl, A., Hardy, W. A., Pfoestl, D., Hoellen, F. G., & Kopp, M. (2017). A qualitative approach on motives and aspects of risks in freeriding *Frontiers in psychology*, Vol. 8(2017). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01998>
- Geertz, C. (1973). *The Interpretation of Cultures*. Basic Books.
- Goksøyr, M. (1998). Idretten og det norske: aktivitet som identitet. I Sørensen, Ø. (Red.) *Jakten på det norske. Perspektiver på utviklingen av en norsk nasjonal identitet på 1800-tallet* (s. 158–174) AdNotam Gyldendal.
- Gotaas, T. (2011). *Norge – Skisportens vugge*. Font forlag.
- Heidegger, M. (1971). *Poetry, language, thought*. Harper & Row.
- Hetland, A., Vittersø, J., Oscar Bø Wie, S., Kjelstrup, E., Mittner, M., & Dahl, T. I. (2018). Skiing and thinking about it: Moment-to-moment and retrospective analysis of emotions in an extreme sport. *Frontiers in psychology*, Vol. 9, 313338. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00971>

- Howes, D. (2003). *Sensual Relation. Engaging the Senses in Culture and Social Theory*. The University of Michigan Press.
- Huntford, R. (2008). *Two planks and a passion. The dramatic history of skiing*. Continuum.
- Ingold, T. (1980). *Hunters, pastoralists and ranchers: reindeer economies and their transformations*. Cambridge University Press.
- Ingold, T. (2000). *Perception of the Environment: essays on livelihood, dwelling and skill*. Routledge.
- Ingold, T. (2005). Epilogue: Towards a politics of dwelling. *Conservation & Society*, Vol. 3(2), 501–508. <https://www.jstor.org/stable/26396589>
- Jackson, M. (1996). Introduction. Phenomenology, Radical Empiricism and Anthropological Critique. I M. Jackson (Red). *Things as They Are. New directions in phenomenological anthropology* (s. 1–50). Indiana University Press.
- Jackson, M. (2017). *How Lifeworld Works. Emotionality, Sociality & The Ambiguity of Being*. The University of Chicago Press.
- Jerolmack, C. & Khan, S. (2014). Talk is cheap: Ethnography and the attitudinal fallacy. *Sociological methods & research*, Vol. 43(2), 178–209. <https://doi.org/10.1177/0049124114523396>
- Løland, S., & Hällgren, M. (2022). ‘Where to ski?’: an ethnography of how guides make sense while planning. *Leisure Studies*, Vol. 42(6), 866–882. <https://doi.org/10.1080/02614367.2022.2153905>
- Løland, S., Søreide, M. N., Hällgren, M., & Hetland, A. (2023). Updating in the mountains: A sensemaking perspective on ski guiding. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, Vol. 44(B), December 2023, 100660. <https://doi.org/10.1016/j.jort.2023.100660>
- Malterud, L., Engelsrud, G., & Vereide, V. (2023). ‘Super stoked girls’ – a discourse analysis of girls’ participation in freeride skiing. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, Vol. 23(1), 74–87. <https://doi.org/10.1080/14729679.2021.1950557>
- Mannberg, A., Hendriks, J., Johnson, J., & Hetland, A. (2021). Powder fever and its impact on decision-making in avalanche terrain. *International journal of environmental research and public health*, Vol. 18(18). <https://doi.org/10.3390/ijerph18189496>
- Mannberg, A., Hendriks, J., & Johnson, J. (2021). Risky positioning–social aspirations and risk-taking behaviour in avalanche terrain. *Leisure Studies*, Vol. 40(4), 495–512. <https://doi.org/10.1080/02614367.2020.1831046>
- Marshall, C. C. (2011). *Achieving sense of place and self through snow*. Prescott College.
- McGammon, I. (2004). Heuristic traps in recreational avalanche accidents: Evidence and implications. *Avalanche news*, Vol. 68(1), 42–50.
- Michaelsen, B., Stewart-Patterson, I., Rolland, C. G., Hetland, A., & Engeset, R. V. (2022). Behavior in avalanche terrain: an exploratory study of illegal snowmobiling in Norway. *International journal of environmental research and public health*, 19(10), 6040. <https://doi.org/10.3390/ijerph19106040>
- NRK. (2019, 27. februar). Larsen, M. H. & Hansen, P. *Advarer mot turistboom i Nord*. NRK (Norsk Rikskringkasting). Hentet fra: <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/advarer-mot-turistboom-i-nord-1.14448135>, lesedato 22. januar 2024.
- Pedersen, H. C. (2014). Skiing and divergent ethnic identities in the multiethnic Northern Norway. *National Identities*, Vol. 16(4), 365–376. <https://doi.org/10.1080/14608944.2014.939620>
- Pink, S. (2009). *Doing sensory ethnography*. Sage.
- Reed-Danahay, D. (2009). Anthropologists, education, and autoethnography. *Reviews in anthropology*, Vol. 38(1), 28–47. <https://doi.org/10.1080/00938150802672931>
- Skille, E. Å. & Pettersen, S. (2016). *Den moderne telemarksbølgen*. Oplandske Bokforlag.
- Skille, T. T. (2022). *Fagre og farlige fjell i flotte fellesskap. En studie av relasjoner og dynamikker blant skikjørere i Troms*. Masteroppgave i sosialantropologi, UiT Norges arktiske universitet.
- Stoller, P. (1989). *Fusion of the Worlds: An Ethnography of Possession Among the Songhay of Niger*. University of Chicago Press.

- Stoller, P. (1997). *Sensuous Scholarship*. University of Pennsylvania Press.
- Tremper, B. (2008). *Staying alive in avalanche terrain*. (3. utgave). Mountaineers books.
- Volken, M., Schell, S. & Wheeler, M. (2007). *Backcountry skiing: Skills of ski touring and ski mountaineering*. The Mountaineers.
- Wheaton, B. (2010). Introducing the consumption and representation of lifestyle sports. *Sport in Society*, Vol. 13(7/8), 1057–1081. <https://doi.org/10.1080/17430431003779965>
- Zweifel, B. & Haegeli, P. (2014). A qualitative analysis of group formation, leadership and decision making in recreation groups traveling in avalanche terrain. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, Vol. 5(2017), 17–26. <https://doi.org/10.1016/j.jort.2014.03.001>